

שאלות ותשובות

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת חקת תשע"ח

האם מותר לכמה כהנים להתכסות בטלית אחת ולשאת כפים

א. שאלה: שאלה זו נשלחה אלי ע"י ידידי הגאון רבי אשר אנשיל שווארץ שליט"א, אודות מעשה בבחורי ישיבה שהגיעו לעשות את השבת באיזה בית הארחה והתפללו במקום שבו נתארחו, ולא היו שם טליתות מלבד הטליתות של אנשי הצוות שליוו אותם, ובעת חזרת הש"ץ התברר שאין מספיק טליתות עבור כל הבחורים הכהנים הנמצאים שם, והתעוררה שאלה האם חלק מן הבחורים יברכו בלא טלית, או שלא יברכו כלל, או שמא יתכסו כמה בטלית אחת וכך יברכו.

דכתב השו"ע בסל"ב: 'היו ידיו צבועות אסטיס ופואה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בהם'. וכ"ש בזה שהוא מילתא דתמיהה לאינשי בודאי אין לנהוג כן.

[ומהאי טעמא גם אין להורות שיברכו בלא טלית כלל, דמכיון שנהגו שאין עושים לעולם ברכת כהנים בלא טלית, עלול הדבר לגרום היסח הדעת גדול בזה שיברכו בלא טלית].

והגאונים רבי יעקב מאיר שטרן ורבי נפתלי נוסבוים שליט"א השיבו שאין לבטל מצות עשה דאורייתא בגלל חסרון טלית, ויכולים לברך שפיר בלא טלית כלל, שהרי אין הטלית מעכבת את הנשיאת כפים כלל וכמו שנתבאר, אלא משום מנהג בעלמא מתכסים לכתחילה. **והגר"נ נוסבוים** הוסיף שהגבאי יכריז ויאמר שהקהל יעצמו עיניהם בשעת הברכה מכיון שחלק מן הכהנים אין להם טלית ואסור להסתכל בהם. **והגר"מ שטרן** סמך עצמו על דברי הרמ"א שהבאנו לעיל שנוהגים שהכהן מכסה עצמו בטלית ומוציא ידיו החוצה כדי שלא יסתכל הוא עצמו בידיו בשעת הברכה, וא"כ ה"ה דיכול לשאת כפים בלא טלית כלל, אף שהקהל יכול לראות את הידים בשעת הברכה.

והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר דמכיון שנהגו להתכסות בטלית בעת נשיאת כפים אין לעשות נשיאת כפים בלא טלית. אבל להתכסות כמה כהנים בטלית אחת הוא פתרון נכון למצב זה, שהרי אין הקהל יכולים להסתכל בכהנים באופן כזה, ועדיף לעשות כן מלבטל מצות נשיאת כפים מחלק מן הכהנים. וכן הסכים **הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א**. והביא סמך לזה מדברי הגמ' בסנהדרין (כ, א) דאמרין "יראת ה' היא תתהלל" זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.

תשובה: נקדים ונאמר כי כיסוי הכהנים בטלית בעת נשיאת כפים אינו מעיקר דיני המצוה, אלא מנהג שנהגו בו כדי שלא יבואו להסתכל בידי הכהנים בעת הברכה. ועיין בב"י שכתב שאין הטעם משום הא דאמרו בחגיגה (טז, א): כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות בקשת ובנשיא ובכהנים, שהרי מפורש בגמ' שם שלא נאמרו הדברים אלא בבית המקדש בשעה שהכהנים מברכים בשם המפורש. אלא הטעם הוא כדי שלא יסיחו העם את דעתם מן הברכה ע"י שיתכלו בידי הכהנים, ומהאי טעמא אין לכהנים להסתכל בעם כדי שלא יסיחו דעתם וכ"ש הוא. ע"ש.

וכתב השו"ע (סימן קכח סכ"ג): בשעה שהכהנים מברכים העם, לא יביטו ולא יסיחו דעתם, אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפלה. והעם יכוונו לברכה, ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים, ולא יסתכלו בהם. והרמ"א הוסיף: וגם הכהנים לא יסתכלו בידיהם, על כן נהגו לשלש הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית, ויש מקומות שנהגו שידיהם בפנים מן הטלית, שלא יסתכלו העם בהם, ע"כ.

ובנידון דידן השיב **הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א:** ס'האט נישט קיין פנים. וכוונתו שאין להורות לבחורים שיתכסו יחד בטלית אחת, וגם לא נכון שיברכו בלי להתכסות בטלית, אלא אותם שאין להם טלית ייצאו מביהכנ"ס כדי שלא יתחייבו בנשיאת כפים.

וביאר **הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א** סברתו, דמכיון שכל טעם כיסוי הכהנים בטלית הוא כדי שלא יבואו להסתכל בהם ולהסיח דעת מן הברכה, א"כ אדרבה בזה שיתכסו שנים בטלית אחת יבואו להסתכל בהם יותר מאשר אם לא היו מתכסים בכלל, ולכן אי אפשר לעשות ברכת כהנים בצורה כזאת. וצא ולמד מהא

בירך על נשיאת כפים ואח"כ נודע לו שיש כהן נוסף בבית הכנסת

ב. שאלה: כהן בירך ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן" בשעה שהיה סבור שהוא כהן יחידי בבית הכנסת, והיה סבור שמקיים בזה מצוה דרבנן לדעת חלק מן הפוסקים מכיון שלא מתקיים "אמור להם", ואח"כ כשאמר הש"ץ "יברכך" שמע פתאום כהן נוסף שאומר עמו יחד "יברכך", ונתברר שהיה כהן נוסף שעמד בתפילה והגיע לסוף ברכת מודים עם הש"ץ ואת הברכה שלפני ברכת כהנים בירך בשקט, וכשהגיע ל"יברכך"

לעילוי נשמת ר' פנחס מאיר גאנצפריד ז"ל בן יבדלחט"א הגה"ח ר' אליעזר דוד שליט"א נלב"ע ביום י"ד כסלו תשע"ד

הגביה קולו כמו שנפסק להלכה שאמירה בקול רם מעכבת את המצוה. וכעת התעורר ספק לכהן הראשון האם יצא ידי חובה בכרית שבירך תחילה, שהרי היה סבור שמברך אותה על מצוה דרבנן וכעת התברר לו שבירך אותה על מצוה דאורייתא.

ולאכול ולעשות מלאכה בהבדלה זו. וזה דעת קצת מן הגאונים, וכ"כ מן האחרונים, וכדברי רבינו וכן עיקר עכ"ל. וכ"כ ב"י סי' ער"א בשם רשב"א. ובמרדכי פ"ב דמגילה כתב דמ"ד תוספות שבת דרבנן אפ"ה יוצא משחשיכה בקידוש זה כיון דבשעה שמקדש יבוא אח"כ לחיוב דאורייתא ע"ש שהאר"ך. וצ"ע דהא קטן אינו מוציא הגדול כמ"ש סי' קפ"ו ואף על גב שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא ע"ש, ועמ"ש סי' רס"א ס"ב, ע"כ. ומ"מ לדינא אין לזוז ממה שפסק המרדכי, וא"כ ה"ה בנידון דידן כיון שכבר בירך כשהיה מחויב מדרבנן יצא אף החיוב של דאורייתא. והסכימו עמו הגאונים רבי משה שאול קליין ורבי שמאי גרוס שליט"א.

והוסיף הגר"ש גרוס דאף לולי החידוש של המרדכי הכא מהני, דשם הוא חידוש גדול שמקיים המצוה בזמן שאינו מחויב בה מן התורה ונפטר בה אף כשמגיע זמן חיובו מן התורה. אבל בנידון דידן הרי קיים את המצוה עשה מן התורה כתקנה, אלא שבשעת הברכה היה סבור שאינו מברך על מצוה דאורייתא אלא על מצוה דרבנן, ושפיר י"ל שיצא ידי חובה והועילה ברכתו גם למצוה דאורייתא.

עוד טען הגר"ש גרוס דבאמת י"ל ששני הנהנים אינם מקיימים מצוה עשה מן התורה ככהאי גונא, דכל הטעם שבכהן יחיד אין מצוה דאורייתא לדעות אלו הוא מפני שנאמר "אמור להם" וכהן יחיד אין אומרים לו לברך אלא מתחיל לברך מעצמו, וא"כ ככהאי גונא שהש"ץ לא ידע שיש כהן נוסף לא אמר "כהנים" ולא קרא לשניהם, ושניהם התחילו מעצמם בלא הכרזה, וא"כ אע"פ שיש שני כהנים אין כאן מצוה דאורייתא לדעות אלו. והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א הסכים על ידו בסברא זו.

והגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א מח"ס מעדני אשר כתב לי דיש לתלות שאלה זו במה שחקרו האחרונים בקטן שנעשה בר מצוה האם צריך לברך בליל הבר מצוה ברכת התורה אע"פ שבירך בבוקר, כיון דעד עכשיו לא היה מחויב אלא מדרבנן, או דילמא אינו צריך לברך עוד הפעם כיון שכבר בירך. והנה בשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קכ"א נסתפק בזה, ומסיק דיצא ברכת התורה שבירך בשחרית. אבל בשו"ת ארץ צבי סימן ט"ז כתב דקטן בליל הבר מצוה חייב לברך עוד הפעם ברכת התורה, ויוצא בברכת אהבת עולם של ערבית, וצריך לכוין לצאת ידי חובת ברכת התורה. וכן בהליכות שלמה פרק ו' הערה 5 כתבו התלמידים, שהיה רגיל לומר לנערים שהיה נעשים בר מצוה שיכוונו באהבת עולם בפירוש לצאת ידי מצות ברכת התורה, וסובר דאחר התפילה צריך ללמוד, עכ"ל.

תשובה: עיקר הספק האם יש מצות עשה דאורייתא או דרבנן בכהן יחיד נתבאר בגליון פרשת בחקתי שאלה ב, אין טעם לכפול הדברים. ותשובה זו מתייחסת לאותם דעות שבכהן יחיד אין מצות עשה דאורייתא אלא מצוה דרבנן.

הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א אמר שזו שאלה יפה ולא הכריע בדבר. והגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א השיב לי שיש מחלוקת בין האחרונים האם ברכה שבירכו על מצוה דרבנן פוטרת מצוה דאורייתא, ולדעתו יש להכריע למעשה שיצא ידי חובה ולא יחזור ויברך. ואמר לי הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ששאלה זו נידונה לענין טבילת כלים, באחד שבירך על טבילת ערימת כלים והיה סבור שכולם כלי זכוכית שאין חיוב הטבילה בהם אלא מדרבנן, ואח"כ נתברר לו שבין הכלים יש כלי מתכת שחייב בטבילה מדאורייתא, ודנו האחרונים האם חייב לחזור ולברך מכיון שהברכה שבירך על מצוה דרבנן לא פטרה את המצוה דאורייתא או לאו.

ועיין בזה בשו"ת חלקת יואב (סימן לג) שעמד בחקירה זו, והביא ראייה מהא דהקשו הראשונים בראש השנה (כח, ב) איך מותר לשבת בסוכה בשמיני עצרת בחו"ל הרי הוא עובר בבל תוסיף. ולכאורה אין קושייתם מובנת, שהרי אין עוברים בבל תוסיף א"כ כיון לשם מצוה, והרי מי שיושב בסוכה בשמיני עצרת מכיון לשם מצוה דרבנן שתקנו לנהוג יו"ט שני בחו"ל, ובכלל תקנה לחוש בשמיני עצרת לספיקא דיומא של אחרון של סוכות, ואיך יעבור בבל תוסיף מן התורה אם מכיון לקיים מצוה דרבנן בלבד. ומוכח שכונה לקיום מצוה דרבנן נחשבת כונה של מצוה גם ביחס למצוה דאורייתא. וע"ש שהאר"ך לפלפל בענין זה, ומכל מקום למעשה לא יצאנו מכלל ספק ברכות להקל, ולא יחזור ויברך.

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א אמר לי שכבר עמד בשאלה זו המרדכי במגילה (סימן תשצח) דנשאל שם לרבי יהודה דסומא פטור מן התורה מן המצוות ואינו חייב אלא מדרבנן, א"כ איך מוציא בקידוש את בני ביתו שחייבים בקידוש מן התורה, ומתרץ דהא בכל קידוש אמרינן בגמ' שיכול לעשות מבעוד יום דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום ויוצא ידי חובת קידוש דאורייתא, אע"פ שהוא מקדש רק בחיוב דרבנן להרבה שיטות דתוספת שבת דרבנן, אלא על כרחך דכשעושה דבר בחיוב דרבנן נפטר מן התורה.

והמג"א (סימן רסז סק"א) הביא דברי המרדכי וז"ל: כתב המ"מ, אף על פי שמבע"י קידש או הבדיל מותר לו לערב לאכול בקידוש זה

האם מותר לצלם לפרסם את תמונתו של המצולם שלא בהסכמתו

ג. שאלה: מעשה בחתן ששכר צלם שיצלם בחתונתו, וכאשר הזדמן לחנותו של הצלם כעבור זמן נוכח לדעת שתמונת ענק שלו כחתן מוצגת לראוה בכניסה לחנות. הוא מחה נמרצות בפני הצלם שאינו מוכן שתמונתו תתנוסס בראש כל חוצות, אך הצלם טען שהתמונה היא רכוש הפרטי והרשות בידו לעשות בה כרצונו. האם נכונים דברי הצלם או שהרשות ביד כל אדם למנוע את פרסום תמונתו בלי רשותו?

והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שלח לי מש"כ בענין זה ממש, והביא שכבר נשאלה שאלה זו ע"י רבי שלמה סובל זצ"ל לפני רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, ועיקר סברתו לאסור היא משום דאין אדם עושה סחורה בפרתו של חברו, ואין המצלם יכול לעשות סחורה בתמונתו של חברו בלי הסכמתו. והגרי"ח זוננפלד השיבו שאין זה פרתו של חברו אלא מעשה ידיו של המצלם. וכמו שבציור לא יעלה על הדעת שאם צייר אדם את

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר לי שידוע שהגאון החזון איש זי"ע היה מוחה שלא יצלמו אותו, וכן אביו בעל הקהילות יעקב זי"ע היה מוחה נמרצות וגוער קשות במי שצילם אותו, אבל למרות זאת העולם לא חששו לכך ונהוג לצלם את האדם גם אם אינו מסכים לכך. ומכל מקום אינו מן הראוי לעשות בתמונתו של אדם שימוש נגד רצונו. וכן דעת הגאון רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א.

תמונה ממנו נגד רצונו, דכיון דהדבר גורם לו צער יש בו משום איסור אונאה.

ודעת הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א שהאדם יש לו בעלות על תמונתו לענין זה שיכול למנוע את חברו מלפרסמו ויכול למחות שלא יפרסמו את תמונתו בראש כל חוצות בלא הסכמתו.

הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שאם פרסום התמונה מבייש את המצולם בודאי הרשות בידו למנוע את פרסום התמונה. וכן יכול הוא למחות בו שלא לפרסם את התמונה במקומות שאינם ראויים כגון עיתונים שאין דעת גדולי ישראל נוחה מהם וכדו'.

והוסיף הגר"ש גרוס דמש"כ הפתחי תשובה ב"ד סימן קמא בשם היערות דבש שרוח רעה שורה על צורת האדם לאחר מותו, ומהאי טעמא הקפידו הרבה מגדולי ישראל שלא יצלמו אותם, לא שייך כל כך היום שהצילום נפוץ כ"כ ואין אדם שאינו מצולם פעמים רבות מאד בימי חייו. וידוע שמרן רבי אהרן קדוש ה' מבעלזא ז"ע אמר שבימינו אין צריך להקפיד על דברי היערות דבש הללו.

דמותו של חברו יהיה למצוייר איזה זכות תביעה על הציור, גם בתמונה אין למצולם כל זכות תביעה על התמונה אלא היא רכושו של המצלם.

ועוד דן שם דמכיון שהחתן שכר את הצלם לצלמו בחתונתו יכול לומר לו שבודאי לא שכרו אדעתא דהכי שיגרום לו נזק וצער ובושה בתמונות שיצלם בחתונתו, ויתכן שיכול אף לבוא בטענת מקח טעות על השכירות ולתבוע את דמי השכירות חזרה [אלא שבמקרה כזה יתבע ממנו הצלם את כל התמונות בחזרה, ולא יהיו בידו תמונות מן החתונה כלל].

ומכל מקום בודאי עובר בזה על ואהבת לרעך כמוך, ואמרו חז"ל מאי דסני עלך לחברך לא תעביד, ואין מן הראוי להתפרנס מדבר הגורם צער לחבירו, ואף אם בדיני אדם אי אפשר לתבועו על כך, בדיני שמים בודאי הוא עלול להיענש על כך והפסדו מרובה משכרו. וכן הסכים הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א.

ודעת הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א שאסור מדינא לפרסם

האם יכול להעביר לחבירו את המספר שלו בתור

ד. שאלה: מעשים שבכל יום שאדם מגיע לבנק או לדואר ולוקח מספר וממתין לתורו, וכשרואה שהמתנה מתארכת ואין עיתותיו בידו הוא נמלך ומחליט לוותר על תורו ולדחות לפעם אחרת את מה שרצה לסדר. והשאלה היא האם מותר לאחר שהגיע אחריו להשתמש במספר שלו, וזה בשני אופנים: א. אם הניח את המספר שלו על שלחן והלך ומצא חבירו את הפתק, האם מותר לו להשתמש בו. ב. אם פגש את חבירו ומכרו ומסר לו את הפתק שישתמש בו, האם מותר לו לקבל ממנו.

מקום אין ראוי לנהוג כן, אלא ימתין לתורו עם כולם. וכ"ש באופן השלישי שהזכיר הגר"י זילברשטיין בודאי יש לחוש ולא ליטול את המספר מחבירו.

ואילו הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שגם במוצא פתק זכה בו וידו על העליונה ויכול להשתמש בו. ומב"ד שבט הלוי שמעתי שדין זה תלוי בחקירה האם הפתק הוא סיבת התור, וא"כ יכול כל אחד להעבירו לחבירו ואף למוכרו לו, או שהפתק הוא סימן בעלמא מי הגיע קודם ומי אח"כ, וממילא אין המאחר יכול לעקוף את חבירו שהגיע לפניו ע"י פתק של מישוהו אחר. ולדינא צידדו שמותר להעביר מספר מאחד לחבירו, מלבד באופן השלישי הנ"ל שהמספר רשום על שם מי שהוציאו אותו וכל פרטיו רשומים בו, ובאופן כזה אין להעבירו לאחר.

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א אמר לי שהנהלת הבנק שקובעת את כל סדרי ניהול הבנק היא הקובעת גם בענין זה, וצריך לשאול לדעתם האם יש אפשרות להעביר את המספר מאחד לחבירו או שהמספר הינו אישי, ובלא זה אסור להעביר מספר ושב ואל תעשה עדיף.

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א חילק שאם מצא את הפתק על דלפק וכדו' אסור לו להשתמש בו, כי ברגע שהניח זה את המספר והלך זכו כל הממתנים בתור שלו - שיתקצר תורם במספר אחד ולא יצטרכו לחכות לו, ושוב אין אחר יכול לזכות במספר זה. אבל אם מסר את הפתק לחבירו, הרי לא הפקירו מעולם ולא זכו בו האחרים ומותר לחבר להשתמש במספר שקיבל. וכן הסכים הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א.

והוסיף הגר"י זילברשטיין שיש היום הרבה מקומות שכדי להוציא מספר צריך להכניס למכונה את מספר הזהות של המבקש, כך שכשמגיע תורו נמצאים כבר כל פרטי החשבון לפני הפקיד ונחסך זמן יקר מכל הממתנים. ובכהאי גוונא אין אחד רשאי למסור מספר לחבירו שהרי הוא חב לאחריני וגורם עי"ז עיכוב לכולם שהרי כשיגש זה לפקיד יצטרך הפקיד להתמהמה עד שיעלה את פרטי החשבון שלו לפניו.

הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א אמר שמן הדין חילוק זה נכון, ואם מסר לו חבירו את המספר שלו מותר לו להשתמש בו, ומכל

האם גבאי יכול ליטול לעצמו דמי מכירת העליות בכותל המערבי

ה. שאלה: מעשה באדם שארגן מנין קבוע לתפילה ליד הכותל המערבי, ומינה את עצמו לגבאי באותו מנין ובשני וחמישי וראשי חודשים הוא מוכר את העליות לכל המרבה במחיר. פעם שאלוהו מה הוא עושה עם דמי העליות והוא השיב שמכיון שהוא נצרך לבריות בעצמו הוא נוטל את הכסף לעצמו. האם מותר לעשות כדבר הזה?

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א נהנה מן השאלה וחשב עליה כמה רגעים ולאחר מכן השיב שאם דעת הנודר היתה ליתן הכסף לכותל המערבי אסור לגבאי ליטול לעצמו והוא מחוייב למוסרו למי שיעשה בו צרכי הכותל כגון קניית ספרים וכדו'. ואם היתה דעתו למוסרו לגבאי, אם הוא גבאי צדקה יתנו לו שיעשה בו צרכי צדקה, אבל ליטול לעצמו אין זה מן הישור [אף אם הוא נצרך בעצמו]. וגם הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הסכים לחילוק זה, אבל לדעתו אם הגבאי הוא נצרך גדול באמת מותר לו ליטול את הכסף לעצמו - אם היתה דעת הנודר

ליתנו לגבאי וכנ"ל. והגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א אמר שאם הגבאי שמכר את העליות אינו גבאי צדקה לא יתן לו את הכסף אפילו אם חשב להדיא מתחילה ליתן לו את הכסף. ואף אם הוא נצרך גדול לא יטול את הכסף לעצמו, דלא יתכן כדבר הזה שישתלט אדם על מקום ציבורי וימכור את העליות שם לצורך עצמו. ומכל מקום אם הנותן יודע שהכסף משמש לצרכים הפרטיים של הגבאי ואדעתא דהכי הבטיח את הנתנה, מותר לו ליטול לעצמו ואין חשש בדבר. וכן הסכים הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א.

מכתבים למערכת

ו"ל שיש טעם אחר לפתיחת הארון בשעת תפילה, וזה כמ"ש הלבוש (קלג) לגבי פתיחת הארון בשעת "אנעים זמירות", לאלו שרוצים לומר אותו בכל יום, וז"ל: "ואם עכ"פ רוצים לאומרו, לא היו להם לפתוח הארון בכל יום, שהוא לנו במקום ביאת המקדש לפני ולפנים, וכמו שעושים בעלינו לשבח שאומרים אותו בכל יום, ואין פותחין הארון לאמירתו אלא בר"ה וביהכ"פ, כדי להגדילו ולהודיע להם שהוא שבח גדול ביותר, ויאמרוהו ע"י כן בשאר ימות השנה בכוונה יותר גדולה, ולתת זה על לבם בר"ה וביהכ"פ שהם ימי הדין, גם היו להם לעשות כן באנעים זמירות", ע"ש. הרי מבואר מדברי הלבוש, שטעם פתיחת הארון בשעת תפילה, הוא "כדי להגדילו ולהודיע להם שהוא שבח גדול ביותר", וכדי שיאמרו את התפילה "בכוונה יותר גדולה". ולפי זה י"ל שלא בעינין שיהיה הס"ת בארון לזה, שהרי עדיין י"ל שכיון שהכל יודעים שהארון הוא מיוחד לס"ת, סגי בזה כדי "להודיע להם שהוא שבח גדול ביותר", וסגי בזה להעיר את הקהל כדי לומר תפילת אבינו מלכנו ביותר כוונה.

וכן נראה ממה דמצינו ביום תענית, שכתב מרן (תקעט, א): "בכל יום משבעה תעניות אחרונות של גשמים מתפללים על סדר זה, מוציאים את התיבה לרחובה של עיר... ונותנים אפר מקלה על גבי התיבה ועל גבי ספר תורה כדי להגדיל הבכיה ולהכניע לבם". וי"ל דבשלמא בנתינת אפר על הס"ת שזו מועילה "להגדיל הבכיה ולהכניע לבם", אבל החידוש הוא שאף נתינת אפר על התיבה מועילה לזה, אף שהתיבה היא רק "הכשר" לס"ת כדי לקרות הס"ת עליה, וא"כ הכי י"ל בנד"ד שאף בפתיחת הארון שהוא רק "הכשר" לס"ת כדי להניח הס"ת שם כמו התיבה, שזו מועילה "כדי להגדילו ולהודיע להם שהוא שבח גדול ביותר, ויאמרוהו ע"י כן... בכוונה יותר גדולה", כמ"ש הלבוש הנ"ל.

וגם ראיתי לר' מנחם מנדל בן אברהם ז"ל מניקולסבורג (תלמיד הב"ח) בשו"ת צמח צדק (ג) שכתב: "...דהרי אין פותחין ארון הקודש אלא לפיטוים ותפילות שצריכים כוונה גדולה, כדי שע"י פתיחת ארון הקודש תתעורר הכוונה, וגם התפילה רצויה ומקובלת היא ע"י ס"ת, כמבואר בכמה דוכתין", ע"ש. הרי לפי זה יש שני טעמים לפתיחת הארון, אחד הוא כדי להתעורר את הכוונה, ולענ"ד אף כשאין ס"ת בארון עדיין יש קצת הערה כנראה מדיו תיבה הנ"ל ביום תענית, ולכן עדיין יש לפתוח את הארון בשעת אבינו מלכנו אף אם אין שם ס"ת. אלא לטעם שני נראה דבעינין דוקא ס"ת בארון כדי ש"התפילה רצויה ומקובלת היא ע"י ס"ת". מ"מ אף שאין מועילה פתיחת הארון כשאין ס"ת שם לטעם שני, עדיין יש לפתוח אותו לטעם הראשון.

ונראה שיש עוד טעם לפתיחת הארון בשעת התפילה. כתוב בפר' ויצא, "מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים". ופירש"י "זה שער השמים, מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה". וכתוב לפני זה, "וייקץ יעקב משנתו ויאמר...". וכתב בבעל הטורים שם: "ס"ת צבור, לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בצבור". וזה כמ"ש בברכות (ו, א) "תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת". ולפי זה י"ל שהארון בבית הכנסת הוא כמו "זה שער השמים", מקום לעליית תפילות. וטעם פתיחת הארון הוא כדי לרמוז שאנו רוצים שתפילה יקרה זו ועלה לשמים. ולגבי תפילת אבינו מלכנו כתב הב"י (תקפד) בשם הכלבו: "והטעם הוא דגרס' בפ"ג דתענית שפעם אחת גזרו תענית ולא נענו וירד ר"ע לפני התיבה ואמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו' ומיד נענה, וכשראו הדור שנענה באותה תפלה הוסיפו בקשות ותחנונים וקבעוהו לעש"ת". ע"ש. ולכן כיון שתפילה זו היא ראויה שתיענה, אף אמרו רבותינו שיש לפתוח את הארון בשעת אבינו מלכנו כדי שהתפילה תוכל לעלות שמימה.

ולפי זה י"ל שאין פתיחת הארון בשעת אבינו מלכנו משום הס"ת שיש בו, אלא כדי ליתן רמז שזה שער השמים. ולכן י"ל שאף כשאין ס"ת בארון עדיין צריך לפתוח את הארון, שדלתי הארון או הפרוכת הם כשער השמים. ולכן נראה שלפי טעם הלבוש הנ"ל והטעם הראשון בצמח צדק הנ"ל, והטעם שכתבתי לגבי שער השמים, עדיין יש לפתוח את הארון בשעת אבינו מלכנו אף כשאין ס"ת שם.

הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א שלח לנו תשובה ערוכה על מה שדנו בגליון סוכות [שאלה ה] האם יש מעלה בפתיחת ארון הקודש כשאין ספר תורה בתוכו ואלו דבריו: בישיבתנו ישנו בצמוד לבית המדרש הגדול, בית מדרש צדדי וקטן אשר לעיתים כאשר ישנן שבתות אירוח בישיבה ומתארחים כמה קבוצות, משתמשים גם בו. ובימי הסליחות ניגש מניין מעדה מסוימת להתפלל בו, וכאשר הגיע לאבינו מלכנו, התלבטו האם יש לפתוח את ארון הקודש, שכן אין בתוכו ברגע זה ספר תורה.

לכאורה כאשר אין בארון קודש ספר תורה אין לו שום חשיבות בפני עצמו, שהרי הארון נעשה לכבוד ספר התורה. ואף שיש קדושה בארון קודש גם כשאין בתוכו ספר תורה, מכך שהיה בו ספר תורה מקודם לכן, ונשאר רושם הקדושה, בפרט שזה מקומו המיועד של ספר תורה ואזמניה וצר ביה, דודאי שיש בו קדושה. אולם לענין פתיחת ארון יל"ע.

הרמ"א (תרב) הזכיר את דין אמירת אבינו מלכנו, אך לא כתב שיש לפתוח את ארון הקודש. ומצינו שבתפילת נעילה הביא המטה אפרים (תרכג, ז) את המנהג שהארון קודש פתוח בכל חזרת הש"ץ. ועיי"ש באלף המגן שכתב על מה שנהגו לפתוח את ארון הקודש בחזרת הש"ץ בניעילה "וטעם פתיחת ארון הקודש הוא כדי לעורר לבות בני אדם לאמר להם כי עת שער"י להפתח, ויעמוד כל העם להתפלל ת' נעילה ברעדה ובכוונה עצומה". כלומר, מטרת פתיחת הארון היא לעורר את לבות המתפללים.

ולפי זה יש למימר שאף שקדושת ארון הקודש גדולה מקדושת בית הכנסת כמובא בגמרא במגילה, נראה דעיקר המטרה של פתיחת ארון הקודש היא לגרום לציבור להתעורר ולהתכוון יותר בתפילתם.

אולם כאשר אין בתוכו ספרי תורה, לכאורה המטרה אינה מושגת (שהרי אין הדבר גורם להתעוררות), ולעיתים אף ההיפך שכן יש אנשים שיראה ביניהם הדבר כחוסר רצינות ויגחכו ויאמרו דהוי כאי כבוד ח"ו (ואם הדבר כן יגרום להתעוררות לציבור, הרי שיפתחו גם כשאין בו ספר תורה). ובהו ניתן לענ"ד לצרף את שיטת הספרדים אשר אינם פותחים את ארון הקודש באבינו מלכנו ושאר תחינות, אלא רק בהוצאת ספר תורה (ומימלא י"ש סמך גדול שלא לפתוח את ארון הקודש).

ואמר לי ידידי בעל שו"ת מחקרי ארץ כי מכתבי האר"י הקדוש, עולה דאין לפתוח. שהרי בשעת הכוונות (דף מח ע"ד) מבואר בענין פתיחת ההיכל שהגם שיש קדושה בארון כאשר אין בתוכו ספר תורה, אולם כל זה הוא מעצם ספר התורה, שהרי עיקר פתיחת הארון הוא כדי להמשיך או לגלות או להוציא את האורות של ספר התורה לחוץ. ומשמע שכאשר אין ספר תורה אין ענין לפתוח, כי לא מעשה הפתיחה הוא שגורם אלא עצם גילוי האורות של התורה העומדים לצאת מתוך הארון וספר התורה זה הגורם את המעלה של פתיחת הארון, ואם אין בתוכו ספר תורה אין מה לגלות כי הגם שיש בתוכו רושם קדושה אבל אינו ניכר, וכשם שיש קדושה בתוך ארון הקודש גם כאשר אין ספר התורה בתוכו גם יש קדושה בארון הקודש מבחוץ, ולכן נראה שאין ענין לפתוח ארון קודש כשאין בתוכו ספר תורה. ובקושטא ראיתי בספר עליון לשבח (במדבר עמוד תי) שכתב בשם הגר"ח קנייבסקי כי אין כל טעם בפתיחת ארון קודש ריק, וכ"כ לי בעל המשנת יוסף. וע"ע בספר חישוקי חמד עמ"ס בא בתרא (עמוד צח).

ובעל שו"ת אורחותיך למדני כתב דיש לפתוח את ארון הקודש גם כשהוא ריק, ואלו דבריו: ויש לחקור בדרך כלל בטעם פתיחת הארון בשעת תפילה. מצינו שכתב האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף מח ע"ד) לגבי פתיחת הארון בשעת הוצאת ס"ת, טעם בסוד: "וענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו הוא רומז אל בקיעת יסוד דבינה אשר בתוכו הס"ת שהוא יסוד דחכמה, וע"י בקיעה זו דיסוד דבינה יוצא אור היסוד דחכמה מחוץ יסוד דבינה...". וכן הוא בכה"ח (קלג אות י). משמע שאם אין ס"ת שם, שאין טעם ותיקון לפתוח את הארון. אולם אין טעם זה שייך לגבי אבינו מלכנו, שאין כוונת פתיחת הארון בשעת אבינו מלכנו כדי להוציא את הס"ת לקרות בו.

קול התן וקול בלה

שלוחה בזאת לידידנו רודף צדיקה וחסד מרבה להיטיב עם הבריות, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, הרבני הנגיד הנדיב הנכבד

הרב ר' אלימלך לנדמן שליט"א

לרגל שמחת נישואי בנו הבחור המו"מ כמר יום טוב ליפמן נ"ו

עב"ג בת ידידנו הרב ר' משה מונד שליט"א - מגדולי המחנכים באנטווערפן יה"ד שהזיווג יעלה יפה ויהא לקשר של קימא ולבנין עדי עד ויזכו לדורות ישרים ומבורכים מתוך רב נחת והרחבת הדעת

קול ששון וקול שמחה

הננו לאחל ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידידנו היקר איש החסד והמעש רב פעלים לתורה ולחסד העסקן הנמרץ לכל קדשי בית בעלזא הרבני הנכבד

הרב החסיד ר' יעקב פרידמן שליט"א

מנכ"ל מוסדות בעלזא באנטווערפן יצ"ו

לרגל שמחת נישואי בתו הכללה המהוללה תחי' במז"ט ובשעט"ו מ

יה"ד שהזיווג יעלה יפה ויהא לקשר של קימא ולבנין עדי עד ויזכו לדורות ישרים ומבורכים מתוך רב נחת והרחבת הדעת

לעילוי נשמת מוה"ר מרדכי רייז זללה"ה בן מוה"ר מאיר אריה זללה"ה נלב"ע בשם טוב ובשיבה צובה כ"ו ניסן תשס"א

י"ל ע"י הצב"י משה בלאאמ"ר הרב עמרם בן מו"ז הרב סנדר פריד שליט"א קרית בעלזא בית שמש יצ"ו
העלו הגהה הלכתית של הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א דומ"ץ דקהל מנחזיקי הדת בעיה"ק ירושלים תובב"א

הערות והארות אפשר לשלוח בפקס: 05377498-2 או שאלות חדשות / תרומות והוצאות ניתן לפנות למערכת: 0573177749 | A0527170252@GMAIL.COM